

МРНТИ:14.29.09

<https://doi.org/10.51889/2960-1673.2026.86.3.006>

¹. Умарова Л.Б., ²Рсалдинова А.К.

¹. 7М01908 – «Арнайы педагогика: аутистік спектр бұзылыстары бар балаларды сүйемелдеу» білім беру бағдарламасының 2-курс магистранты

²педагогика ғылымдарының кандидаты, доцент

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан Республикасы

3–4 ЖАСТАҒЫ АУТИСТІК СПЕКТР БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ ӨЗІН-ӨЗІ КҮТУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада 3–4 жастағы аутистік спектр бұзылысы (АСБ) бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылады. Өзін-өзі күту дағдыларының баланың дербестігін дамытудағы және күнделікті өмірге бейімделуіндегі маңызы сипатталады. АСБ бар балалардың тұрмыстық әрекеттерді меңгеруіне әсер ететін коммуникациялық, сенсорлық және танымдық ерекшеліктер талданады. Сонымен қатар көрнекі қолдау, әрекеттерді кезеңдерге бөлу, модельдеу, оң нығайту және ата-аналармен бірлескен жұмыс сияқты педагогикалық тәсілдер ұсынылады. Балалардың жеке мүмкіндіктерін ескере отырып, өзін-өзі күту дағдыларын жүйелі қалыптастырудың маңыздылығы негізделеді.

Түйін сөздер: аутистік спектр бұзылысы, ерте жас, өзін-өзі күту дағдылары, тұрмыстық дағдылар, арнайы педагогика, визуалды қолдау, дербестік, әлеуметтік-тұрмыстық бейімделу.

Умарова Л.Б.¹, Рсалдинова А.К.²

¹ Магистрант 2-го курса образовательной программы 7М01908 – «Специальная педагогика: сопровождение детей с расстройствами аутистического спектра»

²Кандидат педагогических наук, доцент

Казахский национальный педагогический университет имени Абая, г. Алматы, Республика Казахстан

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ САМООБСЛУЖИВАНИЯ У ДЕТЕЙ 3–4 ЛЕТ С РАССТРОЙСТВОМ АУТИСТИЧЕСКОГО СПЕКТРА

Аннотация. В статье рассматриваются особенности формирования навыков самообслуживания у детей 3–4 лет с расстройством аутистического спектра (РАС). Раскрывается значение навыков самообслуживания для развития самостоятельности ребенка и его адаптации к повседневной жизни. Анализируются коммуникативные, сенсорные и когнитивные особенности, влияющие на освоение бытовых действий детьми с РАС. Представлены педагогические подходы к формированию данных навыков, включая визуальную поддержку, пошаговое обучение, моделирование, положительное подкрепление и взаимодействие с родителями. Обосновывается необходимость систематической работы с учетом индивидуальных возможностей и образовательных потребностей каждого ребенка. Ключевые слова: расстройство аутистического спектра, ранний возраст, навыки самообслуживания, бытовые навыки, специальная педагогика, визуальная поддержка, самостоятельность, социально-бытовая адаптация.

Umarova L.B.¹, Rsaldinova A.K.²

¹ *Second-year Master's student in the educational programme 7M01908 – Special Education: Support for Children with Autism Spectrum Disorders*

² *Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Republic of Kazakhstan*

FEATURES OF DEVELOPING SELF-CARE SKILLS IN CHILDREN AGED 3–4 YEARS WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER

Abstract. This article examines the specific features of developing self-care skills in children aged 3–4 years with autism spectrum disorder (ASD). It highlights the importance of self-care skills in promoting children's independence and adaptation to everyday life. The communicative, sensory, and cognitive characteristics that may influence the acquisition of daily living skills in children with ASD are analysed. The article also presents pedagogical approaches to skill development, including visual supports, task analysis, modelling, positive reinforcement, and collaboration with parents. The importance of systematic instruction tailored to each child's individual abilities and educational needs is emphasised.

Keywords: autism spectrum disorder, early childhood, self-care skills, daily living skills, special education, visual supports, independence, adaptive functioning.

Кіріспе

Қазіргі арнайы педагогикадағы маңызды міндеттердің бірі – аутистік спектр бұзылысы бар балалардың күнделікті өмірге бейімделуін қамтамасыз ету, олардың дербестігін дамыту және қоғамға кірігуіне қажетті жағдайлар жасау. Осы міндеттерді жүзеге асыруда өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру ерекше орын алады. Өзін-өзі күту дағдылары баланың күнделікті тұрмыстық қажеттіліктерін мүмкіндігінше өздігінен орындауына, қоршаған ортаға бейімделуіне және ересектерге тәуелділігін біртіндеп азайтуына мүмкіндік береді. 3–4 жас – баланың дербестікке ұмтылысы артып, қарапайым тұрмыстық әрекеттерді меңгеруі белсенді жүретін кезең. Әдетте осы жаста балалар тамақтану кезінде қасықты пайдалануды, қолын жууды, киімінің кейбір бөліктерін киіп-шешуді, жеке гигиена ережелерін сақтауды және ересектердің көмегімен дәретхананы пайдалануды үйрене бастайды. Алайда аталған дағдылардың қалыптасу қарқыны әр балада әртүрлі болады.

Аутизм спектрінің бұзылыстары (АСБ) бар балалардың клиникалық-психологиялық ерекшеліктері күрделі әрі көпқырлы болып келеді. Олардың психикалық дамуындағы өзгешеліктер басқа даму бұзылыстарынан бірқатар белгілері арқылы ерекшеленеді. О.С. Никольская, В.В. Лебединский, Е.Р. Баенская және басқа зерттеушілердің еңбектерінде аутизмнің белгілері әсіресе 3–5 жас аралығында айқын байқалатыны көрсетіледі. Ерте жастағы аутизмге тән негізгі ерекшеліктерге мыналар жатады [1-3]:

- Көзбен байланыс орнатудың қиындығы. Бала басқа адамның көзіне, бетіне немесе бет әлпетінің жекелеген бөліктеріне сирек қарайды, тікелей көз байланысынан қашқақтауы мүмкін.
- Өлеуметтік эмоциялық жауаптың ерекшеліктері. Алғашқы күлкісі уақытында пайда болғанымен, ол белгілі бір адамға бағытталмауы немесе басқа адамның қуанышына, күлкісіне және эмоциялық реакцияларына сәйкес келмеуі мүмкін.
- Ересектермен қарым-қатынасқа түсудің өзгешелігі. Бала айналасындағы адамдарға қызығушылықты аз көрсетуі, қолға алынуға ұмтылмауы немесе ересектің құшағында дене қалпын бейімдеуде қиындық сезінуі мүмкін. Кейбір балалар денесін ширыққан күйде ұстап, қолға алуға дайындық қалпын әлсіз білдіреді. Сонымен қатар жекелеген балалар бейтаныс адамдардың қолына да оңай баруы ықтимал.
- Жақын адамдарды тану мен эмоциялық жауаптың ерекшеліктері. Бала ата-анасы мен жақындарын танығанымен, оларға эмоциялық жауап беруі және қарым-қатынасқа бастама жасауы өзгеше болуы мүмкін.

Аутистік спектр бұзылысы бар балаларда элеуметтік коммуникация мен өзара әрекеттесу ерекшеліктері, әрекеттердің қайталанатын үлгілері, сенсорлық ақпаратты қабылдау өзгешеліктері және өзгерістерге бейімделудегі қиындықтар байқалуы мүмкін. Бұл ерекшеліктер күнделікті тұрмыстық әрекеттерді меңгеру үдерісіне де ықпал етуі ықтимал. Дегенмен АСБ бар балалардың барлығына бірдей қиындықтар тән деп қарастыруға болмайды. Әр баланың тілдік, танымдық, моторлық және сенсорлық даму деңгейі, сондай-ақ бұрын қалыптасқан дағдылары жеке бағалануы қажет. Мәселенің өзектілігі өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастырудың баланың күнделікті өміріндегі маңызымен және осы үдерісті ұйымдастыруда жеке ерекшеліктерді ескеретін жүйелі психологиялық-педагогикалық қолдаудың қажеттілігімен анықталады.

Зерттеу әдістері. Зерттеуде ғылыми-педагогикалық және психологиялық әдебиеттерді талдау, салыстыру, жинақтау және теориялық тұжырымдарды жүйелеу әдістері қолданылды.

3–4 жастағы аутистік спектр бұзылыстары (АСБ) бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтау мақсатында зерттеудің анықтаушы кезеңі жүргізілді. Зерттеу барысында Л. Бейкер мен Алан Дж. Брайтманның әдістемесі, Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесі және В. А. Шинкаренконың диагностикалық картасы қолданылды.

Диагностика барысында балалардың тамақтану, киіну және шешіну, жеке бас гигиенасын сақтау, әжетхананы пайдалану дағдылары бағаланды. Балалардың әрекеттерді өздігінен орындауы, ересектердің көмегіне қажеттілігі және әрекеттердің реттілігін сақтауы негізгі көрсеткіштер ретінде қарастырылды.

Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесі мен В. А. Шинкаренконың диагностикалық картасы балалардың өзін-өзі күту дағдыларын әртүрлі бағытта бағалауға мүмкіндік берді. Диагностика кезінде әр баланың дағдыны меңгеру деңгейі мен қажетті қолдау көлеміне назар аударылды [5-6].

Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру стратегиялары мен әдістері

3–4 жастағы АСБ бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыруда баланың жеке ерекшеліктеріне бейімделген педагогикалық әдістерді қолдану маңызды. Көрнекі қолдау әдісі әрекеттердің ретін түсінуге және күнделікті үдерістердің болжамдылығын қамтамасыз етуге көмектеседі. Қол жуу, киіну және тамақтану кезінде суретті карточкалар, визуалды кестелер мен қысқа нұсқаулықтар пайдаланылады. Дискретті сынақтар арқылы оқыту (DTT) дағдыларды шағын қадамдарға бөліп, қысқа нұсқаулар, қайталау және оң нығайту арқылы меңгертуді көздейді. Мысалы, қасықпен тамақтануға үйретуде балаға қажетті көмек көрсетіліп, дағды қалыптасқан сайын оның көлемі біртіндеп азайтылады [7-8]. Еліктеу әдісі ересектің әрекетін көрсету және баланың оны қайталауы арқылы жүзеге асырылады. Мысалы, киіну кезінде ата-ана әрекеттердің ретін көрсетіп, баланы өздігінен орындауға ынталандырады. Табиғи жағдайда оқыту күнделікті тұрмыстық жағдаяттарда жүзеге асырылады. Тамақтану, қол жуу және киіну кезінде баланың қызығушылығы мен қажеттіліктерін ескере отырып, өздігінен әрекет жасауына мүмкіндік беріледі. Көмек көрсету және оны біртіндеп азайту ауызша нұсқау, ым-ишара, көрнекі құралдар және қажет болған жағдайда физикалық көмек арқылы іске асырылады. Мақсат – баланың әрекетті мүмкіндігінше өздігінен орындауына жағдай жасау. Оң нығайту баланың жетістігін мадақтау және жағымды кері байланыс беру арқылы дағдыны бекітуге бағытталады. Мысалы, киімінің сыдырмасын өзі жапқан баланы нақты әрекеті үшін мақтау ұсынылады [9].

Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру бағыттары

АСБ бар балалардың өзін-өзі күту дағдылары негізгі үш бағыт бойынша қалыптастырылады. Тамақтану дағдылары: қасық пен кесені пайдалану, тамақты ауызға жеткізу және өздігінен тамақтану әрекеттерінің ретін меңгерту. Бұл ретте баланың сенсорлық ерекшеліктері, ұсақ моторикасы және тағамдық қауіпсіздігі ескеріледі. Гигиеналық дағдылар: қол мен бетті жуу, тіс тазалау, дәретхананы пайдалану және шомылу әрекеттерін кезеңдерге бөліп үйрету.

Көрнекі нұсқаулар мен тұрақты күн тәртібі қолданылады. Киіну және шешіну дағдылары: киімдерді ажырату, оларды ретімен кию және шешу, бекіткіштерді пайдалану. Бастапқы кезеңде қолайлы киім таңдалып, суретті карточкалар мен әрекетті көрсету тәсілдері пайдаланылады [10].

Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастырудағы отбасы мен мамандардың рөлі

Ата-аналар мен мамандардың бірлескен жұмысы өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастырудың маңызды шарты болып табылады. Үйде және білім беру ұйымында қолданылатын оқыту тәсілдерінің бірізділігі баланың меңгерген әрекеттерін күнделікті өмірде қолдануына мүмкіндік береді. Ата-аналарға практикалық кеңестер беру, көрнекі материалдарды қолдануды үйрету және баланың жетістіктерін жүйелі бақылау ұсынылады. Дағдыларды қалыптастыруда шыдамдылық, жүйелілік, баланың жеке даму қарқынын ескеру және жағымды эмоционалдық ахуал сақтау қажет [9-10]. Дағдыларды дамыту жұмысы төрт кезеңді камтиды: бастапқы бағалау, нақты мақсат қою, жүйелі оқыту және нәтижені бақылау. Бастапқы бағалау кезінде баланың өздігінен орындайтын әрекеттері мен көмек қажет ететін қадамдары анықталады. Оқыту барысында қысқа нұсқаулар, көрнекі қолдау және көмекті біртіндеп азайту әдістері қолданылады.

Кесте 1. Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастырудың практикалық үлгісі

Дағды	Оқыту тәсілдері	Күтілетін нәтиже
Тамақтану	Көрсету, қайталау, мадақтау	Қасықты өздігінен пайдалануға үйрену
Қол жуу	Көрнекі карточкалар, қадамдық оқыту	Қол жуу әрекеттерін біртіндеп өздігінен орындау
Киіну және шешіну	Модельдеу, ішінара көмек	Киім киюге және шешуге белсенді қатысу
Дәретхана дағдылары	Тұрақты күн тәртібі, көрнекі қолдау	Қажеттілігін білдіруді және дәретхана әрекеттеріне қатысуды меңгеру
Ойыншықтарды жинау	Қысқа нұсқаулар, заттардың тұрақты орны	Ойын аяқталғаннан кейін заттарды жинауға қатысу

Күтілетін нәтижелер баланың бастапқы даму деңгейіне сәйкес белгіленеді. Дағдыларды бағалау кезінде әрекеттің орындалуы ғана емес, қажетті көмектің көлемі мен меңгерілген дағдыны әртүрлі жағдайда қолдану мүмкіндігі де ескеріледі.

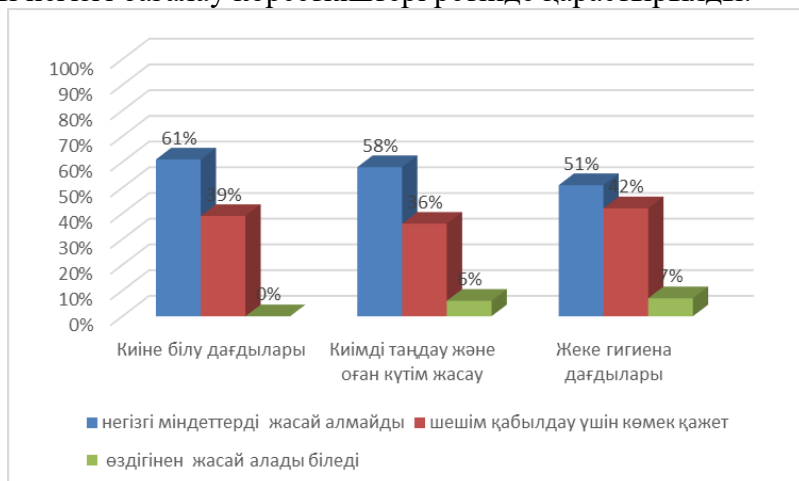
Зерттеу нәтижелерін талқылау. 3–4 жастағы аутистік спектр бұзылыстары (АСБ) бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларының қалыптасу деңгейін анықтау мақсатында эксперименттік зерттеудің анықтаушы кезеңі ұйымдастырылды. Зерттеудің негізгі мақсаты балалардың күнделікті тұрмыстық әрекеттерді орындау мүмкіндіктерін, өзіне-өзі қызмет көрсету дағдыларының қалыптасу деңгейін және ересектердің көмегіне деген қажеттілігін анықтау болды.

Зерттеу барысында өзін-өзі күту дағдыларын бағалауға бағытталған Л. Бейкер мен Алан Дж. Брайтманның әдістемесі, Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесі және В. А. Шинкаренконың диагностикалық картасы пайдаланылды. Аталған әдістемелер балалардың киіну және шешіну, жеке бас гигиенасын сақтау, тамақтану, әжетхананы пайдалану және басқа да күнделікті әрекеттерді орындау ерекшеліктерін бағалауға мүмкіндік береді.

Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесінің «Өзіне-өзі қызмет көрсету» бөлімі бойынша жүргізілген бағалау кезінде баланың тиісті дағдыны меңгеру деңгейі анықталды. Егер белгілі бір дағды қалыптасқан болса, диагностикалық парақтағы сәйкес ұяшық белгіленді. Бағалау нәтижелері баланың нақты әрекетті өздігінен орындау мүмкіндігін және қосымша көмектің қажеттілігін ескере отырып талданды.

В. А. Шинкаренко әдістемесі бойынша диагностикалық карта толтырылып, өзін-өзі күту дағдыларының негізгі түрлері мен олардың игерілу деңгейі тіркелді. Балалардың

әрекетті өздігінен орындауы, ересекпен бірлесіп орындауы немесе тұрақты көмекке мұқтаж болуы негізгі бағалау көрсеткіштері ретінде қарастырылды.

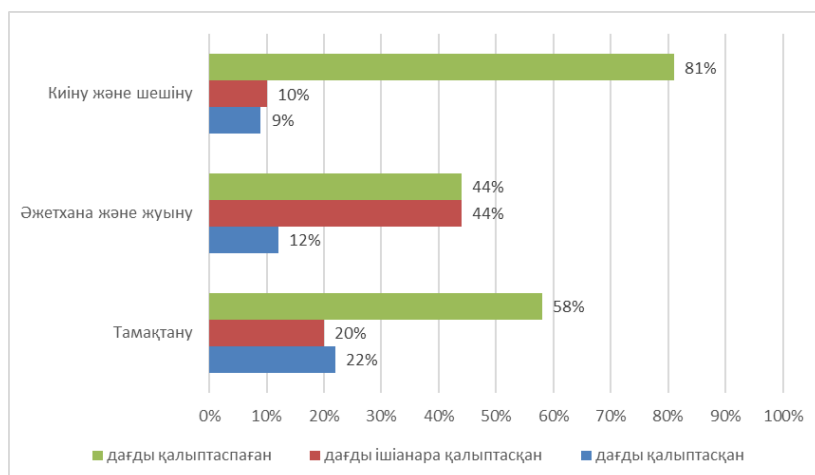

1-сурет. Өзін-өзі күту дағдыларының қалыптасу деңгейін бағалау

Диагностикалық нәтижелерді талдау кезінде балалардың жеке бас гигиенасы, киіну және шешіну, тамақтану дағдыларына ерекше назар аударылды. Бұл әрекеттер мектепке дейінгі жастағы баланың күнделікті өмірге бейімделуінің және дербестігінің маңызды көрсеткіштері болып табылады.

АСБ бар балаларда өзін-өзі күту дағдыларын меңгеру барысында әрекеттердің реттілігін түсіну, нұсқауды қабылдау, әрекетті өздігінен бастау және оны соңына дейін орындау кезінде қиындықтар байқалуы мүмкін. Сонымен қатар сенсорлық ерекшеліктер, коммуникацияның шектеулілігі, күнделікті әрекеттердің өзгеруіне бейімделу қиындығы да тұрмыстық дағдылардың қалыптасуына әсер етуі ықтимал. «Киіну және шешіну» дағдысын бағалау кезінде баланың киім түрлерін ажыратуы, киіну әрекетін бастауға талпынысы, киімнің жеке бөліктерін дұрыс пайдалана алуы және әрекеттердің реттілігін сақтауы ескерілді. Бұл бағытта тапсырмаларды орындау барысында ересектің көмегіне қажеттілік, әрекеттің жекелеген кезеңдерін ғана орындау немесе толық дербестік таныту көрсеткіштері тіркелді.

«Жеке бас гигиенасы» бағыты бойынша қол жуу, бетті жуу, сүлгіні пайдалану және гигиеналық әрекеттердің реттілігін сақтау мүмкіндіктері қарастырылды. Дағдыларды бағалау кезінде баланың ауызша нұсқауды түсінуі, көрнекі үлгіге сүйенуі және әрекетті қайталап орындауы да ескерілді.

2-сурет. Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесі бойынша өзін-өзі күту дағдыларының қалыптасу деңгейі

Х. С. Гюнцбургтің «Социограмма» әдістемесі бойынша алынған нәтижелер балалардың күнделікті тұрмыстық дағдыларды меңгеру деңгейін кешенді бағалауға бағытталды. Бағалау барысында тамақтану, әжетхананы пайдалану, жуыну, киіну және шешіну дағдылары жеке қарастырылды. «Тамақтану» дағдысын зерттеу кезінде баланың ас құралдарын пайдалану, тамақты өздігінен жеу және тамақтану әрекетін белгілі бір реттілікпен орындау мүмкіндігі бағаланды. Баланың тамақтанудың жекелеген кезеңдерін орындай алуы оның дағдыны толық меңгергенін бірден білдірмейді. Сондықтан әрекетті өздігінен бастау, оны жалғастыру және аяқтау ерекшеліктері де ескерілді. «Әжетхананы пайдалану және жуыну» бағыты бойынша баланың гигиеналық әрекеттерге қатысуы, ересектің нұсқауын қабылдауы, қажетті заттарды пайдалануы және әрекеттердің ретін сақтауы қарастырылды. Бұл дағдыларды қалыптастыруда көрнекі алгоритмдер, әрекетті кезеңдерге бөлу, үлгі көрсету және тұрақты жаттығу қолданылуы мүмкін.

«Киіну және шешіну» бағыты бойынша баланың киімді тануы, киіну әрекетіне қатысуы, киімнің қарапайым бөліктерін киіп-шешуі және көмекке жүгіну ерекшеліктері бағаланды. Аталған бағытта әрекетті кезең-кезеңімен меңгерту, бірізді нұсқаулар беру және баланың дербес әрекет ету мүмкіндігін біртіндеп кеңейту маңызды.

3-сурет. В. А. Шинкаренко әдістемесі бойынша өзін-өзі күту дағдыларының қалыптасу деңгейі

В. А. Шинкаренконың диагностикалық картасы бойынша балалардың дене гигиенасы, әжетхананы пайдалану, тамақтану, киіну және шешіну дағдыларын орындау ерекшеліктері

талданды. Әрбір дағды бойынша баланың әрекетті өздігінен орындауы, ересекпен бірлесіп орындауы немесе ересектің тікелей көмегіне мұқтаж болуы тіркелді. Дене гигиенасы дағдыларын бағалау кезінде баланың қол жуу, бетті жуу және сүлгіні пайдалану сияқты әрекеттерге қатысуы ескерілді. Әрекеттің кейбір кезеңдерін өздігінен орындау мүмкіндігі болған жағдайда да, тапсырманың толық реттілігін сақтау үшін қосымша қолдау қажеттілігі жеке белгіленді. Әжетхананы пайдалану дағдыларын бағалау кезінде баланың әрекетке дайындалуы, қажетті заттарды пайдалануы, гигиеналық әрекеттерді орындауы және оларды аяқтауы қарастырылды. Бұл бағыттағы бағалау баланың жас ерекшеліктерін, жеке даму қарқынын және ересектің көмегіне деген қажеттілігін ескере отырып жүргізілуі тиіс. Тамақтану дағдыларын бағалау барысында баланың қасықты және кесені пайдалануы, тамақты өздігінен жеуі және тамақтану әрекетіне қатысуы зерттелді. Киіну және шешіну дағдылары бойынша киімнің жеке бөліктерін пайдалану, әрекеттің реттілігін сақтау және көмек деңгейі бағаланды.

Зерттеу нәтижелерін қорытындылау

Қолданылған диагностикалық әдістемелер 3–4 жастағы АСБ бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларын бірнеше бағыт бойынша жүйелі бағалауға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелерін салыстыру кезінде әр баланың дағдыны орындау деңгейімен қатар, қажетті көмектің түрі мен көлемін де ескеру маңызды.

Өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру жұмыстары баланың жасына, жеке мүмкіндіктеріне, сенсорлық ерекшеліктеріне және коммуникациялық қажеттіліктеріне сәйкес ұйымдастырылуы қажет. Дағдыларды меңгертуде әрекетті шағын кезеңдерге бөлу, көрнекі нұсқауларды қолдану, ересектің үлгі көрсетуі, қайталау және біртіндеп берілетін көмекті азайту тәсілдері пайдаланылуы мүмкін.

Осылайша, анықтаушы эксперименттің қорытындылары балалардың күнделікті тұрмыстық әрекеттерді орындау ерекшеліктерін анықтауға және кейінгі қалыптастырушы жұмыстың мазмұнын жоспарлауға негіз болады. Қалыптастырушы кезеңде тамақтану, жеке бас гигиенасы, киіну және шешіну, әжетхананы пайдалану дағдыларын жүйелі дамытуға, балалардың дербестігін арттыруға және ересектердің көмегіне тәуелділігін біртіндеп азайтуға бағытталған жұмыс жүргізілуі мүмкін.

Ата-аналар мен арнайы мамандардың бірлескен жұмысы дағдыларды күнделікті өмірге енгізуге және оларды әртүрлі жағдайда қолдануға жағдай жасайды. Сондықтан өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыру баланың жеке қажеттіліктеріне бағытталған, жүйелі және үздіксіз қолдауды талап етеді. Алдағы уақытта 3–4 жастағы АСБ бар балалардың өзін-өзі күту дағдыларын қалыптастыруға арналған арнайы педагогикалық бағдарламаны әзірлеп, оның тиімділігін тәжірибелік зерттеу арқылы бағалау маңызды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Лебединская, К. С. Диагностическая карта. Исследование ребенка первых двух лет жизни при предположении у него раннего детского аутизма / Диагностика раннего детского аутизма / К. С. Лебединская, О. С. Никольская. – М.: Просвещение, 1991.
2. Никольская, О.С. Аутичный ребенок. Пути помощи / О.С. Никольская, Е.Р. Баенская, М.М. Либлинг – М.: Теревинф, 1997
3. Международная классификация болезней (10-й пересмотр) Общие расстройства психологического развития // МКБ 10 - Международная классификация болезней 10-го пересмотра. – Режим доступа: <http://mkb10.com/index.php?pid=4429>
4. Бун, В. М. Воспитание ребенка с аутизмом. Как помочь ребенку преодолеть трудности и преуспеть / В. М. Бун. — М.: Вильямс, 2022. — 160 с. — Текст: непосредственный.
5. Грюнцбург, Х. С. Социальная компетентность и умственная неполноценность / Х. С. Грюнцбург. – Лондон, 1973. – 447 с.

6. Шинкаренко, В. А. Организация трудового обучения учащихся второго отделения вспомогательной школы [Текст] / В. А. Шинкаренко, Д. Н. Ескевич. – Минск, 2008. – 49 с.
7. Карвасарская, Е. Е. Осознанный аутизм, или мне не хватает свободы... Книга для тех, чья жизнь связана с аутичными детьми / Е. Е. Карвасарская. — СПб.: Генезис, 2010. — 400 с. — Текст: непосредственный.
8. Нищева, Н. В. Дети с расстройствами аутистического спектра в детском саду. ФГОС. / Н. В. Нищева. — СПб.: Детство-Пресс, 2022. — 272 с. — Текст: непосредственный.
9. American Psychiatric Association. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders: DSM-5-TR*. – 5th ed., text rev. – Washington, DC: American Psychiatric Association Publishing, 2022.
10. World Health Organization. *International Classification of Diseases 11th Revision (ICD-11)*. – Geneva: WHO. – URL: <https://icd.who.int/> (қаралған күні: 16.10.2026).

МРНТИ:14.29.23

<https://doi.org/10.51889/2960-1673.2026.86.3.007>

¹Жакипбекова С.С., ²Шалқар А.С.,

¹PhD, ғылыми жетекші

²7M01906 Арнайы педагогика: инклюзивті білім беру бағдарламасының

2 курс магистранты

akniet.shalkar03@mail.ru

ҰЛТТЫҚ ОЙЫНДАРДЫҢ ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС DAҒДЫЛАРЫН ДАМУYТУДАҒЫ МҮМКІНДІКТЕРІ

Аңдатпа. Мақалада ұлттық ойындардың психикалық дамуы тежелген мектепке дейінгі балалардың әлеуметтік қарым-қатынас дағдыларын дамытудағы мүмкіндіктері қарастырылады. Ұлттық ойындардың балалардың өзара әрекеттесуіне, қарым-қатынас орнатуына, бірлескен әрекетке қатысуына және әлеуметтік мінез-құлық дағдыларын меңгеруіне ықпалы сипатталады. Сонымен қатар ұлттық ойындарды түзете-дамыту үдерісінде қолданудың педагогикалық маңыздылығы мен ерекшеліктері талданады. Ұлттық ойындарды мақсатты әрі жүйелі ұйымдастыру балалардың әлеуметтік ортаға бейімделуіне, коммуникативтік белсенділігінің артуына және құрдастарымен жағымды қарым-қатынас орнатуына мүмкіндік береді.

Түйін сөздер: ұлттық ойындар, психикалық дамуы тежелген балалар, мектепке дейінгі жас, әлеуметтік қарым-қатынас, коммуникативтік дағдылар, түзете-дамыту жұмысы, әлеуметтік бейімделу, мектепке дейінгі тәрбие.

Жакипбекова С.С., Шалқар А.С.,

¹ Доктор PhD

² Магистрант 2-го курса образовательной программы 7M01906 «Специальная педагогика: инклюзивное образование»

akniet.shalkar03@mail.ru